

Hermed være da disse sproglige opgaver anbefalet de stedkendte mænd, först og fremmest på øerne. Man vil her kunne göre et i höj grad fortjenstfuldt arbejde, som alt for længe er blevet forsömt. Og sker det ikke, vil eftertiden med rette kunne bebrejde nutiden det. Det kan snart blive for sent.

ANMELDELSER.

DE DANSKE GRAABRÖDRE.

Det har længe været en kendt Sag, at den historisk-interesserede var ilde stillet, naar han ønskede at faa Svar paa de mange Spørgsmaal, som vor Klosterhistorie frembyder. *Daugaards* Bog maa betegnes som ganske forældet, hans Behandling er ikke blot utilfredsstillende, men selve det Stof, som den behandler, er siden dens Fremkomst blevet betydeligt forøget. En Række moderne Undersøgelser har dog kastet Lys over flere enkelte Klostres Forhold, og her skal i første Række nævnes Museumsinspektør *C. Neergaard* som den, der har brudt en ny Bane i Klosterstudierne ved sine Afhandlinger i Kirkehist. Saml. og sine Meddelelser til 3dje Udg. af Traps Danmark. Meget staa dog endnu tilbage at göre, og det er da saa heldigt, at en yngre Historieforsker har besluttet sig til at vie en Række af sine bedste Aar til den store Opgaves Løsning. *Johs. Lindbæk* er vel rustet hertil. Han har faaet den omhyggelige systematiske Uddannelse, som Københavns Universitet giver sine Elever paa Historiens Omraade; hans Interesser har fra første Færd ført ham til Middelalderen, navnlig til dennes sidste Del, og han er bleven sin første Kærlighed tro; endelig har han under et fleraarigt Studieophold i Rom arbejdet med paa at fremdrage de store hidtil ukendte Brevmasser fra det pavelige Arkiv, der angaar Danmark (*Acta pontificum Daniae*), og han kender saaledes fra første Haand Størsteparten af det Stof, der er fremkommet siden *Daugaards* Tid. Til denne solide Ballast knytter Dr. Lindbæk, som det er bekendt, ikke ringe stilistiske Evner, han fører en god Pen og skriver altid interessant, ja ofte fængslende. En Sans for Humor bidrager til at oplive Fremstillingen; man kan være sikker paa, at de muntre Smaatræk, som Stoffet

desværre ikke er altfor rigt paa, vil blive fremdragne og stillede i den bedst mulige Belysning. Et solidt og velskrevet Arbejde, det er, hvad man har Lov til at vente fra Forfatterens Haand.

Dr. Lindbæk har planlagt sit Arbejde saaledes, at de enkelte Munkeordeners Historie vil blive behandlede hver for sig, fra deres første Optræden i Danmark og indtil Fordrivelsen ved Reformationen. Denne Plan har den Ulempe, at de store Linjer i det danske Klostervæsens Udvikling træder mindre klart frem, men til Gengæld lettes Arbejdet for Forf., og i et Slutningsbind vil han til en vis Grad kunne bøde paa Manglerne ved den specielle Arbejdsmetode og trække nogle Hovedlinjer op. Naturligvis kan det saa ikke undgaas, at der maa finde Gentagelser Sted af, hvad der allerede er sagt i det foregaaende. Forf. har, som rimeligt var, valgt at begynde bagfra, med de senere stiftede Ordeners Historie, da disse er mindst kendte, og da de pavelige Brevsamlinger her har ydet mest nyt Stof. I Forening med Stiftamtmand G. Stemann har han allerede tidligere skrevet om »*De danske Helligaandsklostre*« (1906, Pris 3 Kr.), nu har Lindbæk alene forfattet »*De danske Franciskanerklostre*« (1914, Pris 4 Kr.). Det bliver saaledes Cistercienserne og Benediktinerne, som kommer til sidst, men som til Gengæld ogsaa er bedst kendte i Forvejen. Som Tillæg til Værket udgiver samtidig Kunsthistorikeren cand. V. Lorenzen *Klostrenes Bygningshistorie*, hvoraf ligeledes to Bind har set Lyset: »*De danske Helligaandsklostres Bygningshistorie*« (1912, Pris 4 Kr. 50 Ø.) og »*De danske Franciskanerklostres Bygningshistorie*« (1914, Pris 5 Kr. 50 Ø.).

Det var ved Midten af det 13de Aarh., nøjere bestemt mellem 1232 og 1288, at de fleste danske Graabrødreklostre blev grundlagte. De fik deres Plads i vore Købstæder, og i Modsætning til de rige Herreklostre skulde de søge deres Underhold ved milde Gaver, deraf Navnet Tiggermunke. Graabrødrene delte dette Navn med Sortebrødrene (Dominikanerne), og medens Tiggermunkeklostrene blev meget ulige fordelt over Danmark, saaledes at de ikke findes i Nord- og Vestjylland, er det ejendommeligt at se, med hvilken Omhu de to Ordener undgik al indbyrdes Konkurrence. Bortset fra Stiftsstæderne slog de sig ikke ned i samme By.

De første Munke har sikkert været Udlændinge. Et Vidnesbyrd herom er det, at de to første Provinsialministre, der havde hele den nordiske Franciskanerprovs under sig, var Tyskere; derefter vekslede danske og svenske i Embedet. Ogsaa de almindelige Munke var nu sikkert hovedsageligt indfødte. Ordenen omfattede inden for det gamle Danmark (med Skaane

og Sønderjylland) ialt 26 Klostre for Munke, samt nogle Nonneboer (Klaraklostre). Graabrødreklostre fandtes i Slesvig, Husum, Flensborg, Tønder, Ribe, Kolding, Horsens, Viborg, Randers, Aalborg, Odense, Svenborg, Nysted, Nykøbing F., Næstved, Køge, Kalundborg, Roskilde, København, Helsingør, Malmø, Lund, Trelleborg, Ysted, Halmstad og paa Torkø i Bleking. Styrelsen inden for Ordenen var i mærkelig Grad parlamentarisk; Munkene valgte selv deres Klosterforstander, Gardianen, og den Munk, der blev sendt som deres Repræsentant til Provinskapitlet. De formede ligeledes de Klager, som skulde forelægges for dette.

I tre Hundrede Aar virkede Graabrødrene her i Danmark, og det er ikke noget helt ringe arkivalsk Stof, som de har efterladt sig. Dog er det Billede, som man faar af deres Virksomhed, meget utydeligt. Skylden er ikke Forfatterens, han har saamænd presset hver Draabe ud af det magre Stof. Maaske kunde et Studium i Marken, 3: Besøg i de forskellige Byer, have gjort Billedet mere levende, og man kunde vel ogsaa have fundet lidt mere frem fra Tiden efter Reformationen (Kancelliets Brevbøger). En Del af Stoffet i »den specielle Del« kunde vistnok uden Skade have været inkorporeret i »den almindelige Del«, saaledes de morsomme Breve fra Nonnerne i Klaraklostret i Roskilde og de malende Beretninger om Forjagelsen fra de enkelte Klostre (hvorved det dog maa erindres, at vi kun et enkelt Sted har Fortællinger fra begge Sider, og i Almindelighed maa nøjes med selve de fordrevnes Munkes lidet objektivt holdte Skildringer af Begivenhedernes Forløb). Men stort vilde Dr. Lindbæk ganske vist ikke have vundet ved denne Ompostering af sine Værdier.

Hvor magert Stoffet er, fremgaar bedst af, at naar Forf. opstiller det Spørgsmaal, Hovedspørgsmaalet i hele hans Bog: »Hvad var deres Opgave herinde?« er han i Virkeligheden ikke i Stand til at give Svar derpaa. Man ser, at det navnlig er Mænd af de højere Klasser, som gaar i Spidsen for Klosterstiftelserne; om de lavere Stænder og den øvrige Del af Kirken forlyder intet, men det er rimeligt, at de som i Tyskland modtog den nye Orden med Mistro. Senere hen viser i hvert Fald Præstestanden lige op til Bisperne sin utvetydige Misfornøjelse over den nye Klasse, der ved sine mange Friheder (Ret til at præke overalt, til at skrifte alle og til at begrave alle paa sine Kirkegaarde) kom til at gaa den regulære Gejstligheds Rettigheder temmelig nær. Men medens Adelsmændene var ivrige for at grundlægge Graabrødreklostre, var de ikke tilbøjelige til selv at træde ind i disse, og dette er naturligt nok, da de

som nævnt alle laa i Købstæderne og tog Sigte paa at paavirke de lavere Befolkningslag. Hvor trist er det ikke, at vi ikke har en eneste Franciskanerpræken bevaret fra vor Middelalder, saa at vi ikke kan dømme om, hvorvidt de ogsaa herhjemme havde det folkelige Præg, der i andre Lande skaffede dem Navnet »Herrens Gøglere«? Ikke ueffent kalder Forf. dem et Sted »uautoriserede Lægprædikanter«. Men en anden og ikke mindre vigtig Side af deres Virksomhed var deres sociale Arbejde. Dr. Lindbæk kunde have gjort opmærksom paa den overordentlige Betydning, dette havde i Udlandets Købstæder, hvor den fattige Befolkning oftest havde til Huse i Forstæderne tæt uden for Byportene, paa den Bræmme Land, der laa mellem Bygraven og Bymarken. Tidt laa de usle Fattigmandshytter helt ned i Bunden af den tørre Grav, og der raadede her en Elendighed, et Svineri og en dermed forbunden Mangel paa Moral, der aabnede et frugtbart Arbejdsfelt for Franciskus' Disciple. Aandelig og legemlig Pleje gik Haand i Haand, og den Fortjeneste, som Graabrødrene bl. a. indlagde sig af at bekæmpe Spedalskheden, er bekendt. Ganske vist tier Kilderne i deres Magerhed, naar vi spørger, om ikke lignende Forhold herskede i Norden, men man kunde dog maaske pege paa den Omstændighed, at Franciskanerklostrene ogsaa herhjemme er anlagte i Yderkanten af Stæderne, i Nærheden af Byportene, som et Tegn paa, at Tiggermunkenes Gerning ogsaa her for en stor Del har været knyttet til Forstædernes fattige Befolkning. Vist er det, at Graabrødrene var meget populære i Byerne, fra øverst til nederst, og at Lavene var knyttede nøje sammen med Tiggermunkenene. »Men Kilderne er her saa magre, at man næppe nogensinde kommer til Klarhed«, siger Forf. med Rette om disse Forhold.

Det Billede af de danske Graabrødres Liv, som Dr. Lindbæk har tegnet, har saaledes efter sin Natur faaet en noget bleg Farve. Men Konturerne er dog trukket saa skarpt op, at man kan ane, hvilken Aandsmagt Franciskanerne har været i den senere Middelalder, og enhver Forsker i vore Købstæders Historie vil søge til hans Værk som et Kildeskrift, takket være det solide og nøgterne Præg det bærer.

K. F.